

7. lecke – Alsó tagozatosok pedagógiája (6-10 év)

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Ennek a leckének az elsajátítása hozzávetőlegesen 3-4 órát igényel, de ez függ a hallgatótól.

Kisiskoláskor jellemzői

A kisiskoláskor több szempontból mérföldkövet jelent a gyermekek számára, melyek az egyes fejlődési területekben megmutatkoznak. Míg az óvodáskorban a fő tevékenységi forma a játék volt, kisiskoláskorban ezt felváltja a tanulás. Az iskolaérettségnek a következő testi, lelki, szellemi és szociális feltételei vannak:

- ✓ az első alakváltozás befejeződött;
- ✓ érdeklődés az iskolai munka iránt, feladattudat, kötelességérzet kialakulása;
- ✓ önkontroll, önfegyelem megléte; mozgásigény fűkezése;
- ✓ be tud illeszkedni egy csoportba;
- ✓ 10-15 percig tudjon figyelni egy konkrét dolgot;
- ✓ helyesen fejezze ki magát beszédben;
- ✓ a mindennapi élet használati tárgyait meg tudja nevezni;
- ✓ tudjon beszéddel kapcsolatot teremteni;
- ✓ ismerje a hosszabb-rövidebb, alacsonyabb-magasabb, több-kevesebb jelentését, a számokat 10-ig;
- ✓ ismerje a jobb-bal irányokat;
- ✓ meg tudja nevezni a test legfontosabb részeit;
- ✓ meg tudja különböztetni az alapszíneket;
- ✓ tisztában kell lennie az egyszerűbb időfogalmakkal: délelőtt, délután, ma, tegnap, holnap;
- ✓ rajzolás közben képes szándékolt irányban haladni (egy kijelölt pont irányába vonalat húzni), vonalat,

pontokat összekötni, egyszerű ábrákat rajzolni (fa, ház, ember) (7).

TESTI FEJLŐDÉS

A kisiskoláskor kezdetén fejeződik be az **első alakváltozás**, vagyis az óvodáskorhoz képest jelentősen nő a testmagasság és a súly (1). Testsúlya minimálisan 20 kg, testmagassága 120-130 cm. Megindult a **fogváltása**. **Javul az egyensúly érzéke**, a mozgáskoordinációja, bármilyen mozgásra megtanítható. Ebben a korban alakul ki a jobb vagy balkezesesség (3). A gyermekkori testformát az iskolás testalkat váltja fel (a fej a test 1/6-a lesz) (6), a pocak eltűnik, a lábak megnyúlnak, így változik a törzs és a láb aránya. Csontozata még labilis, és igen hajlékony, így könnyen deformálódik, ezért ügyelni kell a megfelelő mennyiségű mozgásra és a túlterhelés megelőzésére. Nagyobb erőfeszítésre egy-egy izomcsoport csak kevés ideig képes, ezért kerülni kell a fizikai túlterhelést és a túl sok ülést is (7). A finommotoros mozgás még nem tökéletes, ezért nem célszerű egyszerre sokat íratni. Testi képességeiket túlbecsülik, a **veszélyt** viszont könnyen **alábecsülik**, így gyakoriak a „véletlen” balesetek (8).

ÉRZÉKELES, ÉSZLELÉS

Egyre finomodik a látási, hallási érzékelés és az észlelés. A gyermek egyre jobban meg tudja különböztetni a színeket, alakokat és hangokat (1). Tökéletesedik a hallás élessége, a magas hangok észlelése és a saját hang szabályozása (6). **Javul a szem és kéz összerendezettsége**, együttműködése is, ezáltal a mozdulatok egyre biztosabbak, pontosabbak lesznek. Észlelését mindinkább a részekre kiterjedő, **elemző** irányba való fejlődés jellemzi. Az éntfejlődés is nagy ugrást mutat, mivel megszűnik az egocentrikus gondolkodás. A nagyság, forma, szín és világosság állandósulása fokozatosan megszilárdul. 9 éves korára különbséget tud tenni a jelen-, és a múlt idő között (1). Egy konkrét tárgyra vonatkozóan **képes a térirányok** (fent, lent, jobb, bal, előtte, mögötte) **megkülönböztetésére** (6). 9-10 éves korban válik képessé az idő tágabb értelmezése: régen, később, sokáig; valamint a történelmi évszámok is jelentést nyernek (7).

FIGYELEM

A figyelem hossza, tartóssága növekszik, képes **szándékosan** koncentrálni (1). Az önkéntelen és a szándékos figyelem még egyszerre van jelen. Nagyon bele tudnak merülni egy-egy dologba, ezért a figyelem **átvitele** nehézkes, és egyszerre csak 2-3 dolgot tudnak megfigyelni (7). Az 5-7 éves gyermek figyelmét 15 percig képes a feladatra összpontosítani, játékos helyzetben ez az időtartam megnövekszik. A 7-10 évesek már 20 percig képesek folyamatosan figyelni, ezért nagyon fontos ennyi időközönként olyan feladatokat beiktatni a tanórába, amik kikapcsolják, megpihentetik a gyerekeket (6).

EMLÉKEZET

Egyre pontosabban rögzíti az iskolában látottakat, hallottakat (1). Előtérbe kerül a **szándékos emlékezés**, mivel ez szükséges a tanuláshoz, de az önkéntelen emlékezetnek még mindig nagy szerepe van. **8 éves korig a mechanikus tanulás** (szóról-szóra tanulnak meg szövegeket) és emlékezés van túlsúlyban, **8 éves kor után a megértésen alapuló tanulás** és a logikus emlékezés. Az érzelmek nagy szerepet játszanak a bevésésben és a felidézésben (6). Emlékezetét nagymértékben meghatározzák szükségletei, érdekei, vagyis azokra a jelenségekre, tárgyakra emlékszik jobban, amelyek ezekkel vannak összefüggésben. Elsősorban tárgyi dolgokra, szemléletes jelenségekre, konkrét tartalmú szavakra emlékszik (2).

KÉPZELET

Ebben az életkorban a képzelete **csapong**, feltűnően élénk, és nagy szerepet játszik a fantázia, de már jobban ragaszkodik a valósághoz, mint óvodáskorban (6). Képzelete segítségével újat, eredetit alkot (1), főként rajzokban és játékokban nyilvánul ez meg (6). A **fantáziahazugság** még mindig jelen van, de továbbra sem szándékos, csupán a vágyaival, érzelmeivel színezi a valóságról szerzett ismereteit (6). A képzelet 9-10. éves korban egyre jobban igazodik a valósághoz (2).

GONDOLKODÁS

6 éves korban még együtt van jelen a tárgyi-cselekvéses és a szemléletes-képi gondolkodás, de kb. 9-10 éves korra képes lesz a belső képalkotásra is (1), vagyis gondolati síkon tud tevékenykedni a fogalmak segítségével (6). A 8-9 éves életkort a **második miért korszak**nak is nevezik, mivel gyakran rákérdez a jelenségek okaira (2).

ÉRZELMEK

Az öröme fogékony, kapcsolataiban nyitott, aktív és tetterre kész. Gyakori az **ellentétes érzelmek** együttes megjelenése (ambivalencia) (1). Érzelmait, indulatait egyre jobban képes irányítani, fékezni, ami az iskolaérettség egyik feltétele is. Az iskolában gyakran negatív érzelmek is érik (félelem, szorongás, kudarcélmény, igazságtalanságérzet) (6). Nehezen fogadja a bírálatot, könnyen megsértődik, a kudarcot kifejezetten rosszul tűri. Egyre jobban odafigyel arra, hogy mit mondanak róla a többiek (8).

1-2. osztály pedagógiai feladatai

Természetes kíváncsiságra, nyitottságra alapozunk, ezzel olyan rutinokat, készségeket alakítunk ki, melyek szükségesek az élethosszig tartó tanuláshoz. A kisiskolások ebben az életkorban még különböző fejlődési szinten vannak, ezért **fokozatosan** kell őket átvezetni a játékközpontúságból a tanulásba. Fontos a **játék- és mozgásigény kielégítése** is. A **társakkal végzett közös tevékenységek** élményt és örömet jelentenek, ennek megerősítése feltétlenül fontos. A **koncentrációs képességek fejlesztése** kiemelt feladat (4).

Mire építhetünk 1-2. osztályosok oktatása során?

A kisiskoláskor elején még eredendően **kíváncsiak** a gyermekek, ezt jól ki lehet használni a feladatok tervezése során. Szívesen **gyűjtögetnek** az egyes feladatokhoz (pl. falevelet, képeket). Nagy a **játék- és mozgásigényük**, ezért minél több ilyen elemet tartalmazó feladatokat adjunk. Szeretnek a

társaikkal együtt dolgozni, így a csoportmunka a legmegfelelőbb számukra. Kevés, *koncentrációt igénylő feladat* is adható nekik, azonban az oktatás során főleg *képi megjelenítést* alkalmazzunk, mivel olvasáskészségük még csak kialakulóban van.

3-4. osztály pedagógiai feladatai

A teljesítmény-elvárások előtérbe kerülnek. Fontos a tanulási kedv, érdeklődés, tudásvágy serkentése, ezzel a *tanulás belső motívumai kialakulnak*. Az oktatás során mintákat adunk az ismeretszerzéshez, a feladat- és problémamegoldáshoz, ezzel kialakul a gyermekek *egyéni tanulási módszere*, tanulási szokása. Fontos a *mozgásigény kielégítése*, a mozgáskoordináció, a ritmusérzék és a hallás fejlesztése, valamint a *koncentráció és a relaxáció képességének kialakítása*. A tanulók érdeklődését is szükséges felkelteni tágabb környezetük megismerése iránt, illetve az *egészséges életmód* mindennapi feltételeinek és összetevőinek megismertetése is elengedhetetlen. FONTOS: „a pozitív visszajelzésekre épülő, bizalommal teli légkör kialakítása, ahol minden tanuló hibázhat, ahol mindenkinek lehetősége van a javításra” (4, 56. old.).

Mire építhetünk 3-4. osztályosok oktatása során?

Szeretik a *problémamegoldást* és a *koncentrációt* igénylő feladatokat. Még mindig nagy a *mozgásigényük*, de már *ritmikai feladatokat* is kaphatnak. Szükséges megtanítanunk a *relaxációt* is, mely segíti az ellazulást fáradtság esetén. *Gyűjtögető* kedvük még továbbra is nagy, de már adhatunk *olvasás-, számolás- és íráskészséget* igénylő feladatokat is.

Motiváció

A kisiskolás motivációját a *pillanatnyiság* és a *gyors változás* jellemzi. Az 1-2. osztályosok tanulási motívuma maga az iskolába járás, a 3-4. osztályosoké a felelősségérzet, szégyenérzet, a közösség előtti helytállás és becsületérzés (6).

Mivel első osztályban még a gyermekek átmenetet képeznek az óvodai és az iskolai élet között, itt is érvényesek az óvodásoknál tárgyalt **motivációt gátló tényezők**: direkt irányítás, frontális munkaforma, kötött foglalkozás, a pedagógus szabályozó szerepe, utánzásra, mintakövetésre való felszólítás, az ígért tevékenységek be nem váltása, a feszült, hideg légkör (5).

Mese

Kialakul a meseolvasás igénye, melyet **belső képekkel** tesz színesebbé, és előre ki tudja következtetni, hogy majd mi fog következni a mesében. Kisiskoláskor elején olyan meséket kedvel, amelyek hozzá hasonló gyerekekről szólnak, később az állatmeséket szereti hallgatni/olvasni. Ezután a csodaszerű elemeket tartalmazó mesék következnek. A korszak végére pedig a távoli, messzi ismeretlenről, fantasztikus kalandokról és hősookról szóló meséket kedveli. A mese hőséhez szeretne hasonlítani külsőleg és tetteiben is. „*A mese erkölcsi tartalma beépül a személyiségbe, segít az erkölcsi rendszere kialakításában, a gyerek társadalmi beilleszkedésében*” (6, 16. old.).

Konkrétan milyen oktatási módszereket alkalmazunk 1-2. osztályban?

Kooperatív tanulás

Elbeszélés (mese: 8-9 éves korig)

Csoportmunka

Szemléltetés

Megbeszélés (gyermeki kérdésekre adott válaszok)

Egyéni munka

Páros munka

Konkrétan milyen oktatási módszereket alkalmazzunk 3-4. osztályban?

Kooperatív tanulás

Csoportmunka

Szemléltetés

Megbeszélés

Egyéni munka

Páros munka

Elbeszélés

Önellenőrző kérdések

Csoportosítsa az egyes állításokat a fejlődési területeknek megfelelően!

Érzékelés, észlelés: _____

Figyelem: _____

Emlékezet: _____

Képzelet: _____

Gondolkodás: _____

Érzelmek: _____

1. Megjelenik a szándékos formája.
2. Csapong.
3. 9-10. éves korra képes lesz belső képalkotásra.
4. Egyre jobban meg tudja különböztetni a színeket és a hangokat.
5. Ambivalencia.

6. Elemző formája fejlődik.
7. Szükségei és érdekei nagymértékben meghatározzák.
8. Különbséget tud tenni a jelen és a múlt között.
9. Átvitele nehézkes.
10. Képes megfékezni.
11. Előterbe kerül a szándékos formája.

Csoportosítsa a pedagógiai feladatokat a következő kategóriák szerint!

1-2. osztály pedagógiai feladatai: _____

3-4. osztály pedagógiai feladatai: _____

1. Relaxáció képességének kialakítása.
2. Fokozatosan vezetjük át őket a játékból a tanulásba.
3. A tanulás belső motívumait alakítjuk ki.
4. Természetes kíváncsiságra alapozunk.
5. A koncentrációs képességeket is fejlesztjük.
6. Segítünk az egyéni tanulási módszerek kialakításában.
7. Fontosak a társakkal közösen végzett tevékenységek.
8. Előterbe kerül az egészséges életmód.

Sorolja fel, milyen tényezők gátolják a motivációt 1. osztályban!

Felhasznált irodalom

1. A bűn küszöbén. iskolai nevelési-oktatási program. Módszertani útmutató pedagógusoknak. Alsó tagozatos tematika.

- <http://bunmegelozes.eu/pdf/also.pdf> Elérés ideje: 2019.03.30.
2. A kisiskoláskor.
http://janus.ttk.ptt.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/a_kisiskolaskor.html Elérés ideje: 2019.04.03.
3. Domokos M.: A testnevelés és sport tanításának elmélete és módszertana. Kisiskoláskor jellemzői.
http://www.jgyph.hu/tamop13e/tananyag_html/testnevtan/kisiskolaskor_610_ves_letko_r_jellemzi.html Elérés ideje: 2019.04.03.
4. Pedagógiai Program 2017. Ófehértói Általános Iskola. http://www.ofeherto-iskola.sulinet.hu/dokumentumok/pedagogiai_program.pdf Elérés ideje: 2019.04.03.
5. Szöginé Nádasy M.: Az óvodás gyermek tanulási motívumai.
http://kompetencia.gyulaovoda9.eu/dl/Elmeleti_anyagok_2012-2013./Az_ovodas_gyermek_tanulasi_motivumai.pdf Elérés ideje: 2019.03.26.
6. Telegdy E. (2010): Fejlődéslélektan. Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.
www.bodpeterk.ro/konyvtar/konyvtar20092010/SEM2/TAV1/Fejloedeslelektan.doc
Elérés ideje: 2019.03.25.
7. Tordáné Hajbács I. (2010): Nevelési Alapismeretek.
<https://www.hagyomanyokhaza.hu/document/1283/original/00037482.pdf> Elérés ideje: 2019.04.03.
8. Tóth L. (2008): Pszichológia a tanításban. Pedellus Tankönyvkiadó KFT., Debrecen, 40-45. old.

Készítette: Dr. Németh Anikó SZTE ETSZK
Egészségmagatartás és –fejlesztés
Szakcsoport